

Vogeltellingen Bruine Bank September 2011

*Aanvullende beschermde gebieden op de
Noordzee*

Rob van Bemmelen & Richard Witte
Rapport C125/11

IMARES Wageningen UR

(IMARES - Institute for Marine Resources & Ecosystem Studies)

Opdrachtgever:

Programmadirectie Natura 2000, Ministerie van EL&I
Vincent van der Meij
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Publicatiedatum:

18 oktober 2011

IMARES is:

- een onafhankelijk, objectief en gezaghebbend instituut dat kennis levert die noodzakelijk is voor integrale duurzame bescherming, exploitatie en ruimtelijk gebruik van de zee en kustzones;
- een instituut dat de benodigde kennis levert voor een geïntegreerde duurzame bescherming, exploitatie en ruimtelijk gebruik van zee en kustzones;
- een belangrijke, proactieve speler in nationale en internationale mariene onderzoeksnetwerken (zoals ICES en EFARO).

Dit onderzoek is uitgevoerd binnen het kader van het EL&I-programma Beleidsondersteunend Onderzoek.

BAS nummer BO-11-011.04-008

Coverfoto: Grote Jager *Stercorarius Skua*, 23 september 2011, Bruine Bank (*Richard Witte*)

P.O. Box 68	P.O. Box 77	P.O. Box 57	P.O. Box 167
1970 AB IJmuiden	4400 AB Yerseke	1780 AB Den Helder	1790 AD Den Burg Texel
Phone: +31 (0)317 48 09 00	Phone: +31 (0)317 48 09 00	Phone: +31 (0)317 48 09 00	Phone: +31 (0)317 48 09 00
Fax: +31 (0)317 48 73 26	Fax: +31 (0)317 48 73 59	Fax: +31 (0)223 63 06 87	Fax: +31 (0)317 48 73 62
E-Mail: imares@wur.nl	E-Mail: imares@wur.nl	E-Mail: imares@wur.nl	E-Mail: imares@wur.nl
www.imares.wur.nl	www.imares.wur.nl	www.imares.wur.nl	www.imares.wur.nl

© 2011 IMARES Wageningen UR

IMARES is onderdeel van Stichting DLO
KvK nr. 09098104,
IMARES BTW nr. NL 8113.83.696.B16

De Directie van IMARES is niet aansprakelijk voor gevolgschade, noch voor schade welke voortvloeit uit toepassingen van de resultaten van werkzaamheden of andere gegevens verkregen van IMARES; opdrachtgever vrijwaart IMARES van aanspraken van derden in verband met deze toepassing.

Dit rapport is vervaardigd op verzoek van de opdrachtgever hierboven aangegeven en is zijn eigendom. Niets uit dit rapport mag weergegeven en/of gepubliceerd worden, gefotokopieerd of op enige andere manier gebruikt worden zonder schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

A_4_3_1-V12.2

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	3
Samenvatting	4
1. Inleiding	5
2. Methoden	5
3. Resultaten	6
Waarnemingsinspanning	6
Gesleepte hydrofoon	6
Waarnemingen	9
4. Conclusies	13
Referenties	14
Verantwoording	15

Samenvatting

In het kader van het project 'Aanvullende beschermde gebieden op de Noordzee' worden vogeltellingen uitgevoerd rond het Bruine Bank gebied. Doel is om na te gaan of er in dit gebied sprake is van bijzondere vogelwaarden en zo ja, welke vogelsoorten dit dan betreffen, welke periode(n) van het jaar en welk gebied het betreffen. Van 19 tot en met 23 september 2011 is de negende telling uitgevoerd. Dit betreft de derde en laatste telling in september. Vanwege ruwe weersomstandigheden zijn kleine delen van de transecten niet geteld. Ook kon door de weersomstandigheden geen hydrofoon gesleept worden. Tellingen vonden plaats volgens gestandaardiseerde ESAS (European Seabirds At Sea) protocollen. In totaal zijn er 2091 vogels geteld, verdeeld over 23 soorten, en 4 zeezoogdieren, verdeeld over 2 soorten (tabel 3). Op pagina 10-12 zijn zes verspreidingskaarten te vinden (figuur 3). Het meest opvallende resultaat van deze survey was het grote aantal Grote Jagers. Dit is in overeenstemming met voorgaande september-surveys, hoewel het aantal tijdens deze survey nóg hoger lag. Ook aantallen Zeekoeten waren hoger dan in september 2009 en 2010. Het eigen schip had aantrekkingskracht op meeuwen, Noordse Stormvogels en Jan-van-Genten. Dit maakt dat de data niet gebruikt kan worden voor dichtheids- en aantalsberekeningen van deze soorten.

1. Inleiding

Teneinde te onderzoeken of de Bruine Bank en haar omgeving als beschermd marien gebied kwalificeert op basis van de Vogelrichtlijn, worden hier vogeltellingen uitgevoerd. Dit is in het kader van het project 'Aanvullende beschermde gebieden op de Noordzee'.

Verspreid over drie jaar (2009-2012) zullen twaalf surveys in november, december, januari en maart plaatsvinden. Dit verslag geeft een beknopt overzicht van de resultaten van de derde survey, uitgevoerd van 19 tot en met 23 september 2011 door R.S.A. van Bemmelen en R.H. Witte. Het werkgebied heeft de algemene aanduiding "Bruine Bank" meegekregen. Dit betreft slechts een globale, geografische aanduiding die niet overeenkomt met de structuur die op zeekaarten als zodanig wordt aangegeven en ook niet met het eveneens globale gebied dat in het rapport van Lindeboom *et al.* (2005) zo wordt aangeduid. Doel van het project is om na te gaan of er in de ruime omgeving van de Bruine Bank, op het Nederlands Continentale Plat, sprake is van bijzondere vogelwaarden en zo ja, welke vogelsoorten dit dan betreft, welke periode(n) van het jaar dit bestrijkt en in welk gebied dit plaats heeft.

2. Methodes

De tellingen zijn uitgevoerd vanaf een schip, de Branding IV (TX38). Dit schip is een commerciële boomkorkotter, met Texel als thuishaven. Er werd zondagavond uitgevaren en vrijdagochtend teruggekeerd. De kotter viste 's nachts, maar was vanaf een uur na zonsopgang beschikbaar voor de tellingen. Op dat moment was ook de laatste nachtelijke vangst verwerkt en was het schip (in theorie) niet meer attractief voor vogels die foerageren op de bijvangsten van de visserij. Tellingen langs vooraf bepaalde transecten vonden plaats volgens gestandaardiseerde ESAS (European Seabirds At Sea) protocollen (Tasker *et al.* 1984), waarbij alle vogel- en zeezoogdiersoorten werden geteld. Deze methode schrijft voor dat iedere vogel die zwemt binnen een 300 m brede strook naast het schip wordt geteld in aaneensluitende 5-minuten tellingen. Vogels die binnen het transect langs vliegen worden alleen op de hele minuten van een telling geteld, en alleen binnen 300 meter zijwaarts en voorwaarts, om overschatting van dichtheden te voorkomen. Gedrag werd vastgelegd volgens de door Camphuysen & Garthe (2004) beschreven coderingen. Er werd door twee tellers geteld zolang het licht was. De data zijn opgenomen in de ESAS database.

Er kan alleen met daglicht geteld worden. Daarom zijn er in de midwinter maanden minder lange transecten te inventariseren dan in voor- en najaar.

Tijdens vorige tellingen werd een hydrofoon gesleept om aanvullende data van Bruinvissen te verzamelen. Dit was nu niet mogelijk vanwege de ruwe weersomstandigheden.

3. Resultaten

Waarnemingsinspanning

Figuur 1 laat de gevaren route zien. Het betreft een zeegebied ten westen van de Hollandse kust, op het Nederlands Continentale Plat (NCP) tussen 3°00' E / 52°10' N en 4°20' E / 53°00' N. Er is op vier dagen door twee waarnemers geteld. Op de voorafgaande zondag werd 's nachts uitgevaren, zodat de volgende ochtend meteen met tellen in het werkgebied kon worden begonnen. Op vrijdag werd het schip afgeladen en schoongemaakt.

De totale lengte van de geïnventariseerde transecten is 616.8 km, hetgeen – bij een transectbreedte van 300 m – resulteert in een geïnventariseerd zeeoppervlak van 185 km² (tabel 1). Tijdens de eerste drie dagen werd geteld vanaf 's ochtends 8 uur. De zeestaat varieerde van 4 tot 6 Bft (tabel 2, figuur 1). Op woensdag konden delen van het transect niet worden geteld vanwege de combinatie van harde tegenwind (6 Bft) en regen.

Er werd nauwelijks activiteit van visserij waargenomen (figuur 1).

Gesleepte hydrofoon

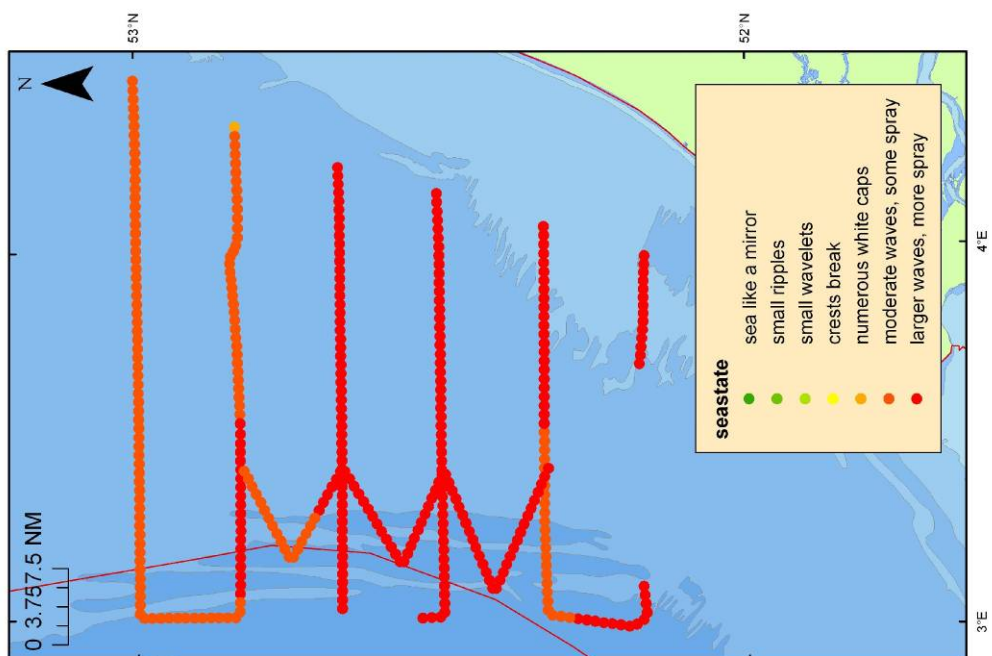
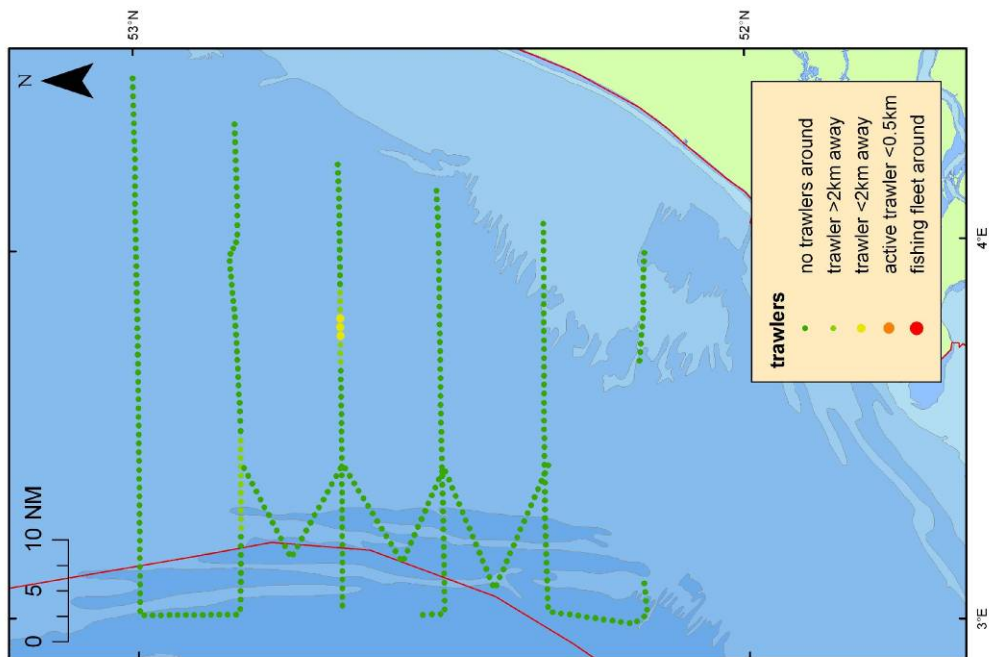
Vanwege de ruwe weersomstandigheden kon er geen hydrofoon worden gesleept.

Tabel 1. Waarnemingsinspanning per dag

Dag	afstand (km)	oppervlak (km ²)	aantal 5-min tellingen
19 sept 2011	207.7	62.3	129
20 sept 2011	165.0	49.5	102
21 sept 2011	117.9	35.4	74
22 sept 2011	126.3	37.9	80
Totaal	616.8	185.0	385

Tabel 2. Waarnemingsinspanning per zeestaat

Zeestaat (Bft)	afstand (km)	oppervlak (km ²)	aantal 5-min tellingen
4	1.6	0.5	1
5	241.5	72.5	151
6	373.7	112.1	234

Figuur 1. Aanwezigheid van viskotters (bovenste panel) en zeestaat (onderste panel) gedurende 19 – 22 september 2011

Tabel 3. Aantallen waargenomen vogels en zeezoogdieren per dag, en het aantal 5-minuten tellingen met en zonder waarnemingen

Soort	Dag in september 2011				totaal
	19	20	21	22	
vogels					
Noordse Stormvogel (<i>Fulmarus glacialis</i>)	36	29	9	59	133
Noordse Pijlstormvogel (<i>Puffinus puffinus</i>)	0	0	0	1	1
Jan van Gent (<i>Sula bassana</i>)	49	71	38	21	179
Aalscholver (<i>Phalacrocorax carbo</i>)	2	0	6	0	8
Grote Aalscholver (<i>P. carbo carbo</i>)	1	0	0	0	1
Wintertaling (<i>Anas crecca</i>)	3	0	0	0	3
Torenvalk (<i>Falco tinnunculus</i>)	0	0	1	0	1
Zilverplevier (<i>Pluvialis squatarola</i>)	0	0	0	1	1
Kleine Jager (<i>Stercorarius parasiticus</i>)	4	2	0	0	6
Grote Jager (<i>Stercorarius skua</i>)	16	19	8	27	70
Dwergmeeuw (<i>Larus minutus</i>)	2	0	0	0	2
Kleine Mantelmeeuw (<i>Larus fuscus</i>)	27	38	104	27	196
Grote Mantelmeeuw (<i>Larus marinus</i>)	343	264	218	147	972
Drieteenmeeuw (<i>Rissa tridactyla</i>)	13	14	66	8	101
Grote Stern (<i>Sterna sandvicensis</i>)	0	0	1	0	1
Visdief (<i>Sterna hirundo</i>)	2	1	0	0	3
Noordse Stern (<i>Sterna paradisaea</i>)	0	1	0	0	1
Zeekoet (<i>Uria aalge</i>)	238	57	1	110	406
Alk / Zeekoet (<i>Alca torda</i> / <i>Uria aalge</i>)	0	0	0	3	3
Alk (<i>Alca torda</i>)	0	0	0	1	1
Postduif (<i>Columba 'domestica'</i>)	0	0	0	1	1
Fitis (<i>Phylloscopus trochilus</i>)	1	0	0	0	1
Aantal soorten	15	11	11	13	23
Aantal individuen	737	496	452	406	2091
zeezoogdieren					
Bruinvis (<i>Phocoena phocoena</i>)	2	1	0	0	3
Gewone Zeehond (<i>Phoca vitulina</i>)	0	0	0	1	1
Aantal soorten	1	1	0	1	2
Aantal individuen	2	1	0	1	4
Klassieke ballonnen	6	1	2	1	10
Folie-ballonnen	3	2	0	0	5
Staand want	0	1	0	0	1
Tellingen met vogels/zeezoogdieren	107	76	39	69	291
Tellingen zonder vogels/zeezoogdieren	22	26	35	11	94

Waarnemingen

In totaal zijn er 2091 vogels geteld, verdeeld over 23 soorten, en 4 zeezoogdieren, verdeeld over 2 soorten (tabel 3). Op pagina 10-12 zijn zes verspreidingskaarten te vinden (figuur 3).

Noordse Stormvogel, Jan-van-Gent en meeuwen

Het schip had grote aantrekkingskracht op meeuwen, waardoor de verzamelde gegevens niet bruikbaar zijn voor analyse van verspreiding en aantallen. Voor Noordse Stormvogels gold dat in mindere mate. De dichtheden van deze soort laten een duidelijke afnemende gradiënt richting de kust zien. Er werd één donkere Noordse Stormvogel gezien. Jan-van-Genten werden over vrijwel het hele studiegebied gezien maar hierin is geen duidelijk patroon herkenbaar.

Zeekoet en Alk

Slechts één Alk werd gezien, wat vergelijkbaar is met september-surveys in 2009 en 2010. Aantallen Zeekoeten waren hoger dan in voorgaande jaren. Een ruwe schatting van de dichtheid op grond van het aantal vogels binnen het transect en het geïnventariseerde oppervlak levert een waarde die enkele malen hoger is dan in september 2009 en 2010.

Er was een duidelijk ruimtelijk patroon, met zo goed als geen vogels in het zuiden en zuidoosten, maar lokaal hoge dichtheden in het noorden en het centrale deel van het onderzoeksgebied. Dit patroon is vergelijkbaar met dat in september 2010, maar niet met september 2009, toen lage aantallen Zeekoeten verspreid over het gehele gebied voorkwamen.

Vrijwel alle vogels waren in winterkleed (97%); de resterende 3% was in actieve kopruï naar winterkleed.

Grote Jager

In overeenstemming met september-surveys in 2009 en 2010 werd ook tijdens deze survey een groot aantal Grote Jagers vastgesteld. Het aantal Grote Jagers in het transect levert een ruwe schatting van de gemiddelde dichtheid. Deze waarde is ongeveer 2-4 keer hoger dan in 2009 en 2010, respectievelijk. Ook het verspreidingspatroon vertoont veel gelijkenis tussen de drie september surveys: waarnemingen zijn verspreid over het gehele gebied, maar het zwaartepunt van de verspreiding ligt in de westelijke helft. Net als in 2009 en 2010 werden tijdens de 'zigzag' over de geulen en banken concentraties gezien met meerdere individuen per 5-minuten telling.

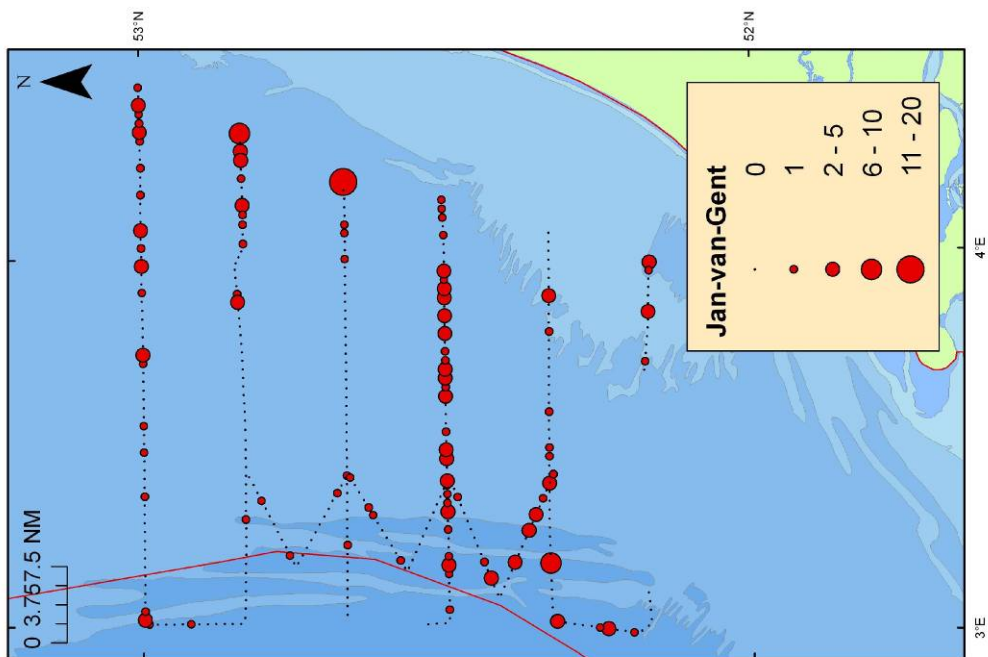
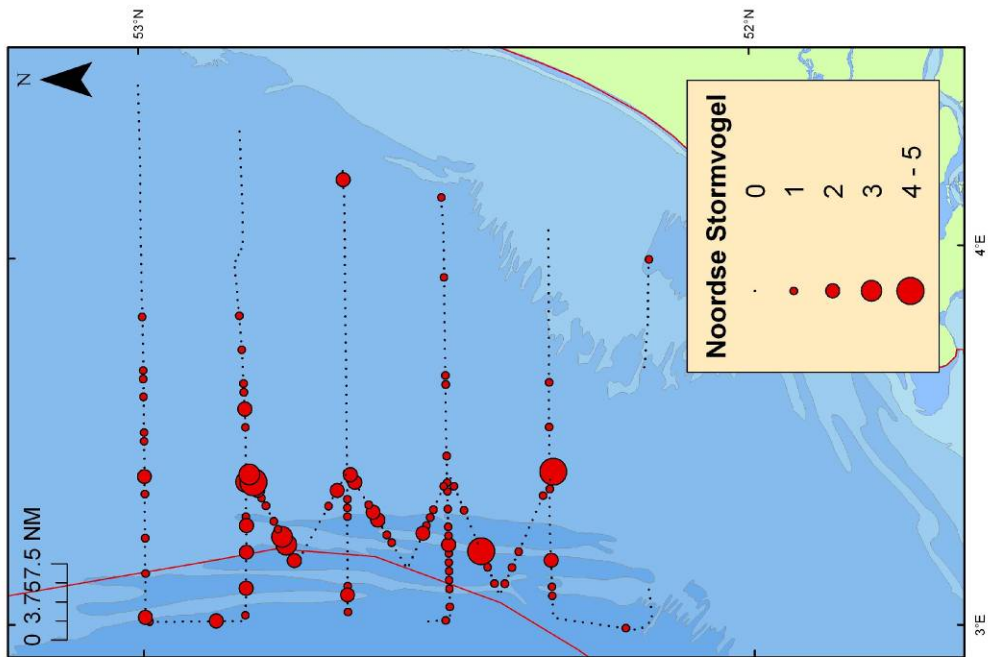
Het overgrote deel van de waargenomen vogels was adult of onvolwassen (90%) – het resterende deel was juveniel. Adulte en onvolwassen vogels waren vrijwel allemaal in actieve handpenruï (93%).

Overige (bijzondere) zeevogels

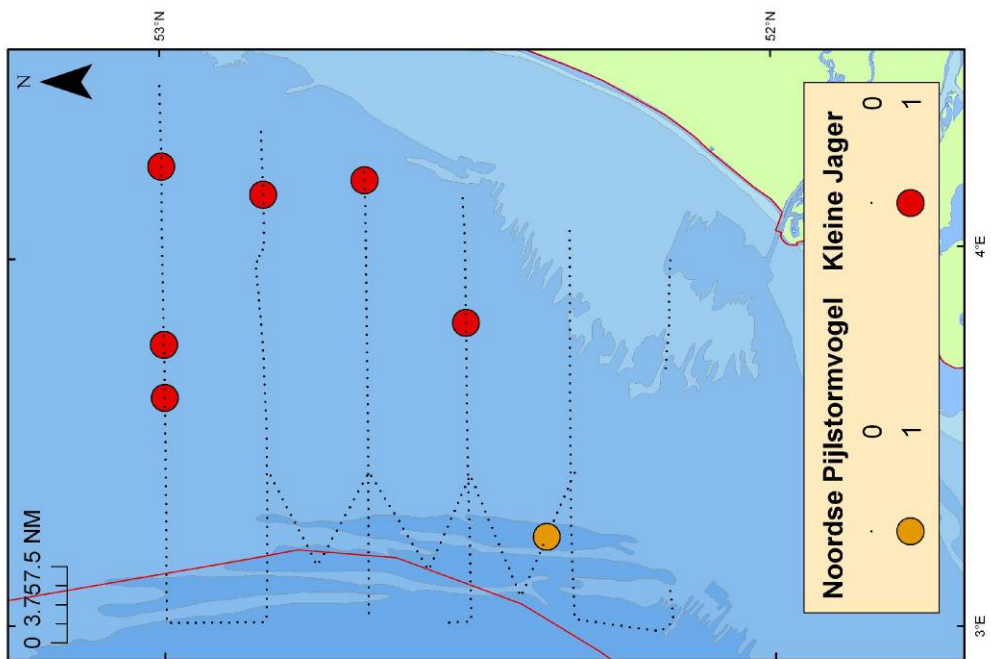
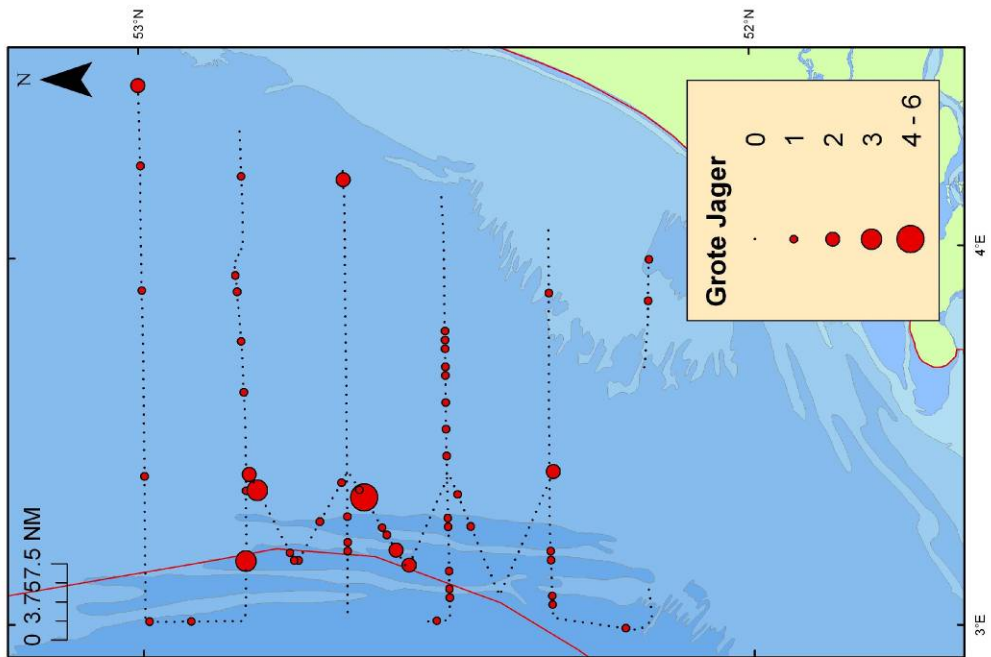
Waarnemingen van Kleine Jagers werden voornamelijk in het noordoostelijk deel van het onderzoeksgebied gedaan. Een Noordse Pijlstormvogel werd boven de diepe geul ten oosten van de Bruine Bank waargenomen. Een opvallende waarneming is die van een Grote Aalscholver aan boord van het schip. Deze ondersoort (*Phalacrocorax carbo carbo*) broedt op kliffen van Bretagne, het Verenigd Koninkrijk en Noorwegen.

Zeezoogdieren

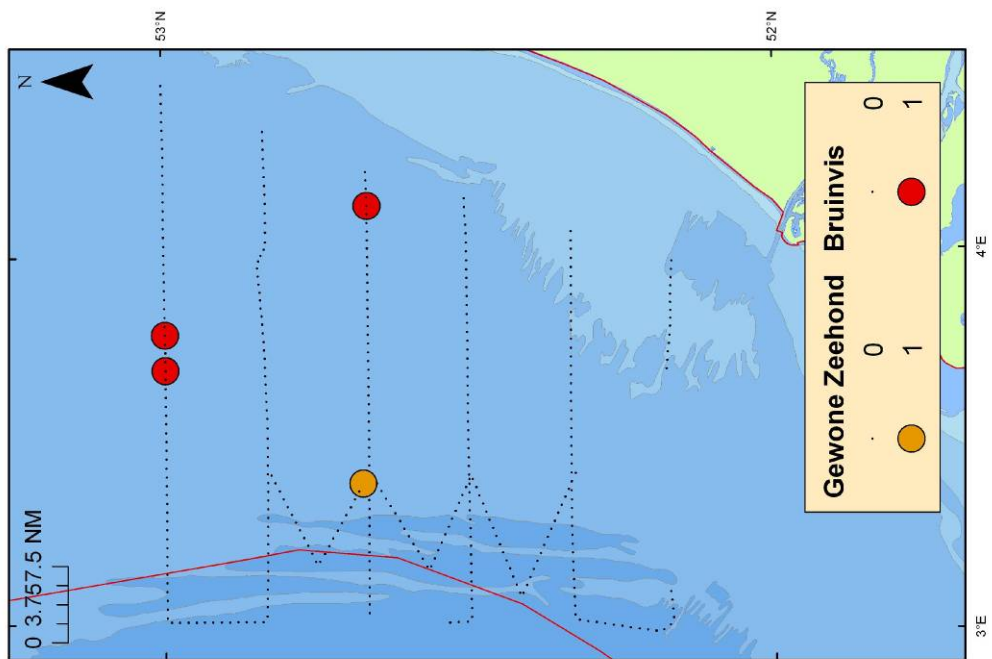
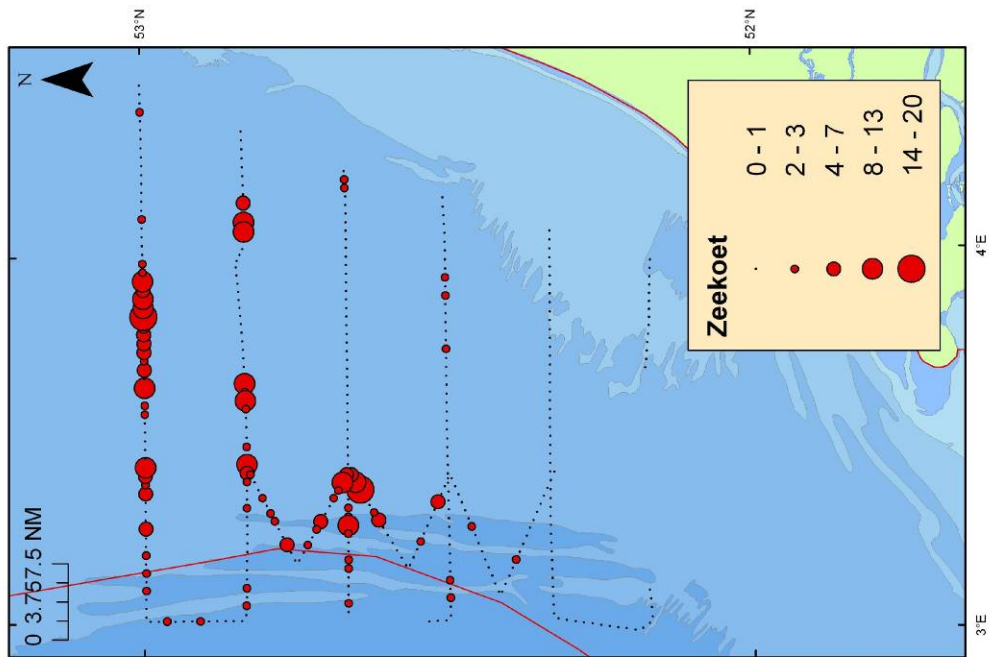
Slechts drie Bruinvissen werden waargenomen, wat gezien de hoge zeestaat geen verassing is. Daarnaast werd één Gewone Zeehond gezien.

Figuur 2. Verspreidingskaarten waarnemingen (deze en volgende pagina's). De stipgrootte geeft het aantal individuen per 5-minuten telling weer

Figuur 2. *Vervolg*

Figuur 2. Vervolg

4. Conclusies

Dit was de negende survey binnen het project 'Aanvullende beschermde gebieden op de Noordzee' en de derde en laatste in september.

Het aantal Grote Jagers dat tijdens deze survey is geteld is opvallend hoog. Ook in de twee voorgaande september-surveys werden hoge aantallen Grote Jagers vastgesteld. De eerste indruk is dat ook het zwaartepunt van de verspreiding van waarnemingen in het westelijke deel van het onderzoeksgebied ligt en dat dit goed overeenkomt met de resultaten van de twee surveys in september. Nadere analyse zal meer duidelijkheid over moeten geven over de consistentie van het verspreidingspatroon en over de absolute aantallen die in dit gebied aanwezig waren.

Het getelde aantallen Zeekoeten en Alken waren hoger dan in voorgaande september-surveys. Dit is opmerkelijk, omdat het percentage niet-gedetecteerde Zeekoeten toeneemt met windkracht, en de overheersende windkracht bij deze survey 6Bft was – hoger dan tijdens voorgaande september-surveys.

De aantrekkingskracht van het onderzoeksschip op meeuwen maakte dat de resultaten voor deze soorten ongeschikt zijn voor berekeningen van dichtheden en totale aantallen.

Referenties

- Bédard J 1985. Evolution and characteristics of the Atlantic Alcidae. Pp. 1-51. In: The Atlantic Alcidae: the evolution, distribution and biology of the auks inhabiting the Atlantic Ocean and adjacent water areas. Nettleship DN & TR Birkhead (eds). Academic Press, London.
- Van Bemmelen RSA, Leopold MF & Verdaat JP 2010. Vogeltellingen Bruine Bank januari 2010. Aanvullende Beschermde gebieden op de Noordzee. IMARES rapport C005/10.
- Bijlsma, RG, F Hustings & CJ Camphuysen 2001. Algemene en schaarse vogels van Nederland (Avifauna van Nederland 2). GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij, Haarlem/Utrecht.
- Camphuysen CJ 1998. Het voorkomen van de Alk Alca torda in Nederlandse wateren. Limosa 71: 69-77
- Camphuysen CJ & Leopold MF 1994. Atlas of seabirds in the southern North Sea. IBN Research Report 94/6, NIOZ-report 1994-8, Institute for Forestry and Nature Research, Dutch Seabird Group and Netherlands Institute for Sea Research, Texel.
- Camphuysen CJ & Garthe S 2004. Recording foraging seabirds at sea: standardised recording and coding of foraging behaviour and multi-species foraging associations. Atlantic Seabirds 6(1): 1-32.
- Lindeboom HJ, Geurts van Kessel AJM, Berkenbosch A 2005. Gebieden met bijzondere ecologische waarden op het Nederlands Continentaal Plat. Rapport RIKZ/2005008, Den Haag / Alterra rapport 1109, Wageningen: 103 p.
- Tasker ML, Jones PH, Dixon TJ & Blake BF 1984. Counting seabirds at sea from ships: a review of methods employed and a suggestion for a standardized approach. Auk 101: 567-577.

Verantwoording

Rapport C125/11

Projectnummer: 430.250.0005

Dit rapport is met grote zorgvuldigheid tot stand gekomen. De wetenschappelijke kwaliteit is intern getoetst door een collega-onderzoeker en het betreffende afdelingshoofd van IMARES.

Akkoord: Dr. O.G. Bos
Onderzoeker afdeling Ecosystemen

Handtekening:

Datum: 18 oktober 2011

Akkoord: Drs. F.C. Groenendijk
Hoofd afdeling Ecosystemen

Handtekening:

Datum: 18 oktober 2011